

Kvindekniven – ulo'en

Af Ole G. Jensen, fhv. museumsleder

Fra bogen Glimt af Grønlands kultur, Milik Publishing, 2007

De vigtigste redskaber for inuit har i historiens løb uden tvivl været kniven og nålen. Kniven til at skære fangstdyrene op og behandle skindene og nålen til at sy dragter og fodtøj der kunne modstå de ekstreme klimaforhold inuit levede og lever under.

Redskaber der stadig spiller en vigtig rolle også i nutidens moderne Grønland.

Redskaberne var fremstillet af sten for knivbladendes vedkommende, og tilfilede bensplinter blev til nåle. Metal og metalredskaber var derfor blandt de meste eftertragtede handelsvarer ved den første kontakt med europæere.

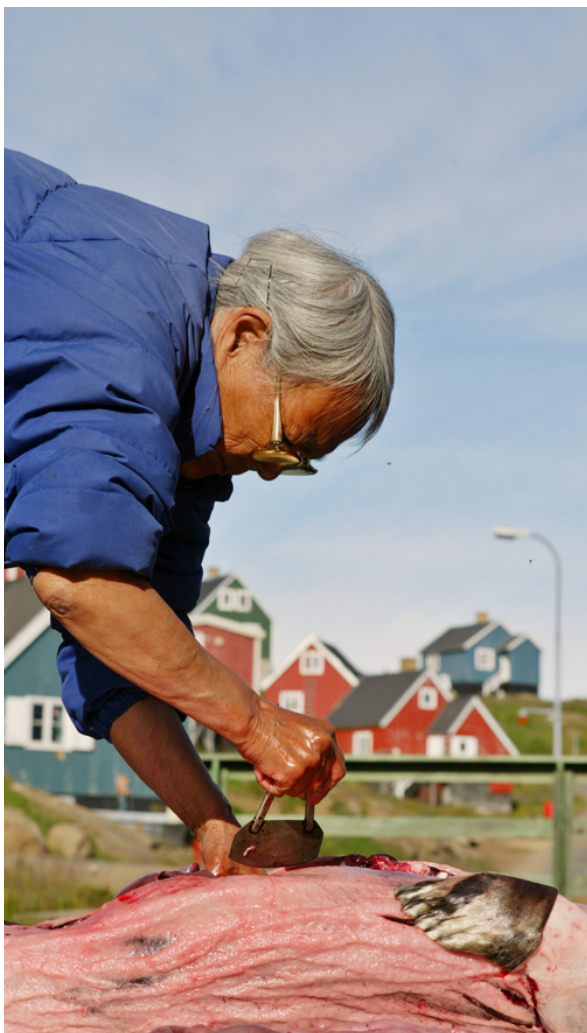
Ulo'en, den halvmåneformede kniv, er et eksempel på et redskab hvis funktion har dikteret formen og som derfor er "opfundet", flere af hinanden uafhængige steder, i verden. Den kendes fra hele det eskimoiske område, og der er heller ikke megen forskel på skindskrabere af flint fra skandinavisk stenalder og på de første ulo'er eller forgængere herfor i Grønland. Et tilhugget stenstykke uden håndtag, formentlig har man dog brugt en skindlap til at holde på stenen og beskytte fingrene.

De forskellige ulo'er. (Foto: Ole G. Jensen).

Senere blev der på "bladets" overside fæstnet et ben eller træstykke som håndtag. Formentlig ud fra ønsket om at have en bedre kontrol over redskabet har det efterhånden udviklet sig til at der mellem bladet og håndtaget er fremkommet en stilk der forlænger afstanden fra grebet til æggen.

Ulo'en er stadig at finde i stort set hvert eneste grønlandske hjem hvor den bruges som et universalredskab, ud over den oprindelige funktion, nemlig behandling af fangsten. I dag bruges den blandt andet i forbindelse med udskæring af de fine farvede skindbroderier, avittat, der ses på nationaldragter, tasker m.v., hvor bittesmå farvede skindstrimler skæres ud og sys i indviklede geometriske mønstre. Den fungerer også fint som persillehakker og til at hakke mandler og nødder, ligesom den er helt uundværlig ved servering af delikatesser som mattaq og tørret kød og fisk.

Flænsning af sæl med ulo. (Foto: Ole G. Jensen).

Kvindekniven har i Grønland udviklet sig i tre typer, den vestgrønlandske, der er formet som en spids oval med en enkelt stilk, Thule-modellen, der har et mere buet blad og hvor stilkens, der ofte er af messing, deler sig i to ben ned mod bladet og endelig den østgrønlandske ulo, eller tsakkeq, som den dér kaldes, der adskiller sig markant ved at bladet er mere rektangulært og der er to ben fra håndtag til blad.

Det afspejler at man i Thule og Østgrønland ofte selv har produceret blade, skåret ud af fx gamle savklinger eller som i Østgrønland hvor tøndebånd tidligt har leveret råmaterialet. Formen er så blevet hængende. I Vestgrønland har man i længere tid kunnet købe færdige, fabriksfremstillede blade i butikkerne.

Stadig er det sådan at det primært er kvinder der betjener ulo'en, mens den fremstilles af manden. Der har aldrig været nogen produktion af brugsklare ulo'er, således som de er tilfældet i Canada og Alaska, men enkelte forsøg har der dog været, som det ses på billedet, hvor tangen er nittet på bladet, der er af specialstål og meget skarpt. Håndtag af træ.

Ulo'ens anvendelse kan ses overalt i grønland, enten ved sælflænsning eller på de lokale systuer.